

følgende måneder, hvor der kom stadig mere gang i bevægelsen, som en idérig arrangør af skurrile happenings. Blandt hans (ikke mindst for deltagerne) mere risikable satireplaner hørte et budding-attentat på den amerikanske vicepræsident Hubert Humphrey, som skulle komme til Berlin i april 1967. Indgriben fra forfatningspolitiet, der havde lyttet med ved forberedelserne, førte til de formentlig tilstræbte overskrifter, men dog også til en midlertidig arrestation af gruppen.⁶⁴

Mens Berlins SDS kort efter ekskluderede de drillende kommunarder på grund af ”forkert umiddelbarhed”, blev iscenesættelserne af de efter egen angivelse ”lidenskabeligt optagede af sig selv” til eftertragtede objekter for de ”borgerlige” medier, uden hvis allerede dengang permanente tilstedeværelse hverken den videre udvikling af Kommune 1 eller historien om ”68” kan forstås. Dieter Kunzelmanns spørgsmål, der er optaget i den (gamle) Forbundsrepublikks citatskat, hvad Vietnam-krigen vedrørte ham, så længe han havde orgasmeproblemer, er blevet stående som et eksempel herpå. Allerede i samtiden konkurrerede de nøgne bagsider⁶⁵ af Kommune 1 og Uschi Obermaiers højglansportrætter med den tyske revoltes ikon: fotografiet af den døde Benno Ohnesorg.

Syvogtresserne

Det usandsynlig år

1968 – det år, som angiveligt forandrede alt⁶⁶ – begyndte i det sene forår 1967 og varede omkring atten måneder: altså ingen ”anarkiets korte sommer”, som Hans Magnus Enzensberger allerede kort efter syntes at suggerere, men

vel nok en situation i Forbundsrepublikkens erfaringshistorie, som ikke tidligere havde eksisteret, og hvori aktørerne undertiden mente, at de havde fået ”forholdene til at danse”. I virkeligheden handlede det om en fase af lige så uventet som usandsynlig fremskyndelse, grænseudvidelse og radikalisering inden for et stort antal politiske og samfundsmæssige forhold, hvorunder efterkrigsordningen blev sat på prøve og nogle dage endog syntes at skælve lidt. Den 2. juni 1967 var en sådan dag.

”Gaderne var næsten tomme, da vi kørte fra lufthavnen til rådhuset,” skulle Heinrich Albertz senere erindre.⁶⁷ Berlins regerende borgmester - og præst - gjorde denne dag næsten alt forkert, selvom han kun nærede lidt sympati for sine statsgæster, det iranske shah-par. Allerede ved middagstid, ved ankomsten til Schöneberg, lykkedes det ikke politiet at holde et par hundrede demonstranter, som befandt sig i skaren af tilskuere, og de fremskaffede moddemonstranter, som var ankommet i to busser, væk fra hinanden.⁶⁸ Knap var shahen forsvundet ind i rådhuset, før end bestilte (og vel også betalte) ”jubelpersere” kastede taglægter mod kritikerne af ”torturregimet”. Ganske vist kom ingen alvorligt til skade, men studenterne følte sig krænket: Lige som kort tid forinden i München var det nogle af deres medstuderende, som var blevet arresteret, og ikke agenterne fra den hemmelige iranske tjeneste, som var involveret i slagsmålet.

Stemningen om aftenen foran *Deutsche Oper* var lige så ophedet. Nu var det omkring tusind demonstranter, som ventede på Mohammed Reza Pahlevi og Farah Diba – med portrætmasker af indkøbsposer (produceret af Kommune 1), buh-råb og råbekor (”shah-shah-shashlik”), men også med tomater, romerlys og malingsbomber. Ganske vist

lykkedes det de fleste gæster, herunder forbundspræsident Lübke, at komme ugeneret ind i bygningen; men for Albertz var de nye optøjer så meget mere pinlige, fordi der ved statsbesøg i den senere tid allerede jævnligt havde været bryderier, og at der i dette tilfælde - senest fra et teach-in dagen forinden i FU's overfyldte Audiomax - ikke længere kunne herske nogen tvivl om studenternes beslutsomhed.

Her havde Bahman Nirumand, en ung iransk litteraturvidenskabsmand, på AStA's invitation fortalt om shahens "torturregime", selvom Berlins regering, Senatet, forgæves havde forsøgt at forhindre arrangementet. "Persien, model for et udviklingsland eller den fri verdens diktatur" lød titlen på Nirumands netop udgivne bog, hvori Hans Magnus Enzensberger var repræsenteret med en kunstfærdigt opbidset "eftererindring", hvori han suggestivt reflekterede over udsigterne til en revolution (han havde truffet Nirumand under en læserejse til Teheran og holdt ham fast ved skrivningen). Efter de følgende timers begivenheder udviklede traktaten sig til den i hundredtusindvis solgte håndbog for den tyske kritik af shahen.

Allerede i operabygningens foyer bemærkede Albertz til en embedsmand, at han håbede, at gadeskuespillet ikke ville gentage sig efter forestillingen.⁶⁹ Faktisk var fortæppet knap nok gået op, før politiets indsatsstyrker begyndte at splitte de protesterende - med en meget speciel taktik, hvis udlægning ved politipræsident Erich Duensing skulle blive et bittert udtryk i revolten: "Forestiller vi os demonstranterne som leverpølse - er De med? -, så skal vi stikke ind mod midten, således at den springer op i enderne."⁷⁰

Den "regerende" lyttede stadig til "Tryllefløjten", da rygtet nåede ham, at en student og så en politimand skulle

være blevet dræbt.⁷¹ Udenfor hed det imidlertid ”rævejagt”: Såkaldte pågribelsesgrupper gik målrettet efter enkelte demonstranter. Den, der havde skæg eller briller, måtte regne med tæsk; også unge kvinder blev pryglet. Vandkanoner blev sat ind, kvarteret afspærret, det var knap muligt at undslippe ad sidegaderne. Pludselig faldt der et skud på en parkeringsplads. Projektilet ramte Benno Ohnesorg i baghovedet. Klokken var 20.30, og den, der havde skudt, var Karl-Heinz Kurras, en kriminalassistent i civil.

Endnu samme nat erklærede Heinrich Albertz, at den døde gik på demonstranternes ”konto”: ”Byens tålmodighed er slut.” Hvor meget af dette der var udtryk for forvirring, og hvor meget der var et forsøg på tilsløring, hørte til de spørgsmål, som senere – uden at der nogensinde er blevet givet et tilfredsstillende svar – kom til at beskæftige undersøgelsesudvalg og domstole.⁷² Men næste morgen stod det klart: Studenternes protest havde frembragt en martyr.

Efter et øjeblik bestyrtelse forvandlede chokket sig til bevægelsesenergi. I løbet af få timer fik revoltens indtil da nærmest lille kernegruppe nye sympatisører – først og fremmest naturligvis fra FU. I de første i hast dupliserede flyveblade hed det stadig, at Benno Ohnesorg var blevet ”dræbt” af politiet.⁷³ Det Socialdemokratiske Universitetsforbund, der var bestyrtet over Albertz ”utroligt kyniske erklæring”, indkaldte til en ”tavs forsamling” klokken tre foran rådhuset. Men så udstedte Senatet et generelt demonstrationsforbud. En ny tekst cirkulerede med overskriften ”Planlagt mord!”. Vidneberetninger om begivenheden foran rådhuset skulle samles for at afdække ”Senatets fascistoide sammensværgelse”. Der blev bebudet et ”tribunal”, men udfaldet af dette lå allerede fast: ”Morderne bag denne forberedte forbrydelse hedder Albertz og Büsch.”⁷⁴

Den situation, i hvilken i hvert fald en del af demonstranterne nu åbenbart mente at befinde sig, var ikke mindre alarmerende end denne dom over den socialdemokratiske regeringschef og hans unge indenrigsminister: ”Da morderne og deres udførende organer nu ikke længere holder sig tilbage fra at begå flere mord, og pladsen foran Schöneberg Rådhus kan blive skueplads for yderligere terror-udskejelser fra politiets side, samler vi os i tilfælde af afspærring af pladsen foran Henry-Ford-Bygningen for at få oprettet et undersøgelsesudvalg.”

Forestillingen om, at man befandt sig i en situation, som direkte kunne sammenlignes med den før 1933, stammede i sommeren 1967 imidlertid ikke kun fra studenterne. ”Vi har noget mod SA-metoder,” erklærede Bild-Zeitung denne morgen – ikke for første gang – i deres læsers navn. ”Tyskerne ønsker ikke noget brunt og ikke noget rødt SA. De ønsker ingen kolonner af bøller, men fred”.

I månedsvis havde Springer-bladene ikke ladet nogen lejlighed gå fra sig til at nedgøre de demonstrerende studenter for at være ”radikalinskis”, ”ballademagere” og ”akademiske bøllespirer”. Også denne dag talte fotografierne på Bild-forsiden for sig selv. Under det glansfulde portræt af det persiske herskerpar gav billedet af en blødende politimand støttet af to kolleger anledning til en rutineret polemik: ”I Berlin var der indtil nu kun terror øst for muren. I går forsøgte ondskabsfulde og dumme tosehoveder at føre terroren ind i den fri del af byen.”⁷⁵

Et ord som ”terror” blev nu overalt brugt uden omtanke, og man behøvede ikke at være student for at mene, at Springers boulevardavis ”manipulerede” offentligheden: ”De frembragte en pogromstemning, de gjorde Dahlem til en ghetto,” skrev Kai Herrmann i Die Zeit, der ligesom Der

Spiegel igennem de næste uger forsynede Berlins højere læreanstalter med gratis særtryk.⁷⁶ Også selvom der bag dette lå forretningssans (Augstein og Bucerius havde gennem længere tid ført en debat om ”pressekoncentration”, som skulle ramme Springer). Hos AStA registrerede man den publicistiske hjælp fra ”Vesttyskland” med tilfredshed, idet næsten alle forsøg på at korrigere de forvrængede fremstillinger af begivenhederne under shah-besøget var mislykkedes de første dage.⁷⁷ Der gik ikke engang to uger, før parolen ”Nationaliser Springer” var i luften.⁷⁸

Nu kom der imidlertid støtte også fra professorerne. På Otto-Suhr-Institut for politikvidenskab sluttede lærerne, heriblandt Gordon A. Craig, Richard Löwenthal, Alexander Schwan og Kurt Sontheimer, sig til en resolution fra deres studenter. Betragtet ud fra den omstændighed, at der endnu ikke var gået 48 timer siden Benno Ohnesorgs død, virkede teksten nærmest afbalanceret: ”Sten, romerlys og malingbomber” er ”ikke i nogen situation berettigede midler i sammenstød i et endnu demokratisk samfund”. Men så fulgte klagerne over politiets adfærd over for ”terroristiske regeringstro persere” – og også her klage over mediernes manipulationsmagt: ”En students død burde også ubetinget give den anden side anledning til selvkritisk at overveje indsatsen af egne midler og ikke på farisæisk vis - understøttet af en stort set monopoliseret presse - kun give den ene side skylden for hændelsesforløbet.”⁷⁹

Historikeren Karl Dietrich Bracher, der på FU havde skrevet sine grundlæggende bøger om afslutningen på det første tyske demokrati, følte sig af Springer-aviserne ”mindet om Hugenberg-pressens hetzkampagner, som i sin tid bidrog til Weimar-republikkens fald”. Som Bracher var især humanister og teologer på mange universiteter rede til

at tale ved sørgehøjtideligheder og solidaritetsforanstaltninger. Ganske vist mente Knut Nevermann, som straks sammenfattede disse indlæg på vegne af Forbundet af Tyske Studenter, at det tyske universitet havde "ladet sine studenter i stikken"; men i realiteten demonstrerede hæftet en beredvillighed til politisk indblanding og til opgør med den samfundsmæssige virkelighed, som det akademiske miljø i Forbundsrepublikken ikke tidligere havde set.⁸⁰

Det blev i disse dage meget tydeligt påvist, hvor tilstedeværende nationalsocialismen var i tankerne hos de samtidige: i billeder og modbilleder, i advarende taler og samfundskritiske refleksioner såvel som i forsinkede sindsbevægelser og mental apologi. To årtier efter krigsafslutningen var synet på nutiden i høj grad bestemt af den "seneste fortid", ja ligefrem kontamineret af denne. Med hensyn til at være overbeviste om, at der var behov for et yderligere opgør med denne "uafklarede fortid", stod de kritiske studenter og en del af deres akademiske lærere ikke ret langt fra hinanden. Men meget hurtigt skulle forskel i tolkninger føre til en principiel uoverensstemmelse, som samtidig markerede en generationsgrænse: nemlig svaret på spørgsmålet, om man anså det tyske samfund for at være "postfascistisk" eller "præfascistisk". Hvor førstnævnte betegnede (som oftest dog ikke i denne terminologi) så at sige arbejdsgrundlaget for luftværnshjælpernes og de unge frontsoldaters "skeptiske generation", der var dukket op i Forbundsrepublikken, så var sidstnævnte det kritiske udgangspunkt for en ny generation, som konstituerede sig på baggrund af juni-begivenhederne. En ondartet afglans heraf skulle vise sig i navnet på den "*Bewegung 2. Juni*", der som en sammenslutning af militante grupper begyndte sin morderiske karriere et halvt årti senere.

I betragtning af den generationsprægende tyngde af begivenhederne den 2. juni 1967 ville det – ikke i internationalt sammenhæng, men med hensyn til Forbundsrepublikken – historisk egentlig være mere præcist at tale om ”67’ere” i stedet for ”68’ere”. For lige så sikkert som Benno Ohnesorgs skæbne indeholdt et moment af det tilfældige, lige så sikkert var det først med hans død, at bevægelsen blev samlet og mere dynamisk.

Samtidig udvidede dens radius sig lynhurtigt. Hvor det indtil da var Berlin, eller udtrykt mere nøjagtigt: Freie Universität, der havde været det ubestridte centrum for protester, som blev anført af Sozialistischer Deutscher Studentenbund, så var det nu ”Vesttyskland”, der kom på bannen. Selv i universitetsbyer, hvor det som teoretisk-elitært udskregne SDS knap nok havde tilhængere, men hvor også partinære universitetsgrupper som SHB, LSD og den Humanistiske Studenterunion møjsommeligt havde måttet hverve medlemmer, var demonstrationer, teach-ins og sit-ins ikke længere blot en sag for små grupper.⁸¹ Og i offentligt sprogbrug ændrede ”studenternes uroligheder” sig til ”studenterbevægelsen”.

Ganske vist skulle SDS, som nu kunne notere en markant tilstrømning, selv på revoltens højdepunkt, knap tælle mere end 2000 medlemmer; men også på de højere læreanstalter i provinsen var tusindvis af studerende nu besluttede på ikke længere at ville være tilskuere, når det Almindelige Studenterudvalg eller spontane organisations-sammenslutninger kaldte til nye protester. I denne sammenhæng var det ikke uden betydning, at den 26-årige berliner-student, som havde læst romansk og germansk sprog, havde været et helt og holdent ubeskrevet blad, inden han blev ramt af en politikugle: en temmelig reflekter-

rende mand, på ingen måde nogen ”anstifter”; en som indtil aftenen før shah-besøget snarere havde betragtet den Udenomsparlamentariske Opposition fra periferien.⁸² At leve sig ind i en skæbne som Benno Ohnesorgs var ikke vanskeligt – og det betød, at der i den lange sommer 1967 gik en bølge af politisk-moralsk sensibilisering gennem universiteterne. Den, der havde et hjerte, følte sig nu på en eller anden måde venstreorienteret.

Allerede ved begravelsen i Hannover, ved hvilken den Vesttyske Rektorkonference var repræsenteret med en krans, viste det sig imidlertid, at der parallelt med mobiliseringen af nye grupper af unge mennesker havde fundet en radikaliseret gruppe i protestens ledelsescirkler. Mens DDR udgød krokodilletårer og sympatianglende tillod sørgetoget fra Vestberlin en kontrolfri gennemkørsel, mente en del af augurerne, at det nu var på tide at accelerere revolutionens sag. Det blev på spektakulær vis illustreret af den kongres, som SDS foranstaltede dagen efter Ohnesorgs begravelse, og hvortil der indfandt sig mere end 7.000 studenter, undervisningsassistenter og professorer fra hele Forbundstyskland. Under mottoet ”universitet og demokrati – betingelser for og organisering af modstand” handlede det om det klassiske spørgsmål: Hvad skal der gøres?

Svarene kom ikke fra en Lenin, men fra Hans-Jürgen Krahl og Rudi Dutschke, og ud af dette kom der en furoreskabende kontrovers med Jürgen Habermas. For dennes fordømmelse af ”terroren” i Vestberlin og hans ingenlunde ukritiske beskrivelse af det ”autoritære præstationssamfund” gik afgjort ikke langt nok for de to, især ikke da der til analysen var knyttet advarsler mod ”aktionisme” og ”teoretiske overforenklinger” fra studenternes side. I skarp modsætning til Habermas erklærede Dutschke, at de ”ma-

terielle forudsætninger for skabelsen af vor historie” forelå – og opfordrede til ”direkte aktion”: ”Udviklingen af produktivkræfterne har nået et punkt i processen, hvor afskaffelse af krig, sult og overherredømme materielt er blevet mulig. Det hele afhænger af menneskenes bevidste vilje til omsider bevidst at skabe den historie, som i forvejen altid er blevet skabt af dem, at kontrollere den og at beherske den; det betyder, professor Habermas, at Deres begrebsløse objektivisme eliminerer det subjekt, som skal befris.”⁸³

Habermas sad allerede i sin bil, da ophidselsen over dette angreb og kongressens uklare vekslen i volds spørgsmålet fik ham til at vende tilbage til den mødesal, som Dutschke i mellemtiden ligeledes havde forladt: ”Herr Dutschke har kun fremsat et konkret forslag om, at der gennemføres en siddestrejke. Det er en demonstration med ikke-voldelige midler. Jeg spørger mig selv, hvorfor han ikke kalder den det, og hvorfor han bruger trekvart time på at udvikle en voluntaristisk ideologi, som man i 1848 kaldte utopisk socialisme, og som man under de nuværende forhold – i hvert fald mener jeg at have grunde til at foreslå denne terminologi – må kalde ”venstreorienteret fascisme”.⁸⁴

Hermed var den utvivlsomt værst mulige anklage blevet rettet mod de antiautoritære – og det fra en, som netop, og med rette, var blevet regnet som sympatisør af studenterne. Men Horkheimer-efterfølgeren i Frankfurt præciserede i Hannover blot det, som til APO's endeligt forblev dens problem, og som derefter i form af den venstreorienterede terrorisme skulle komme til at beskæftige Forbundsrepublikken på en helt anden måde: ”Jeg mener, at det i en situation, som hverken er revolutionær eller postrevolutionær, (...) for studenter, som i realiteten ikke kan have andet i

hænderne end tomater, kun kan være subjektiv arrogance at foreslå en strategi, som [...] er baseret på at lade en sublim vold blive manifest – uanset om denne kan forsvares eller ej.”

For et mindretal havde Habermas hermed sagt det afgørende, og nogle fandt faktisk herigennem tilbage til en intellektuel distance. Men for mange, heriblandt også dem, som først efter deres medstuderendes død havde sluttet sig til protestlejren, blev den i dette miljø stærkt følte indignation over hadeudtrykket fascisme, anvendt af en venstreorienteret mod de venstreorienterede, udnyttet som en lejlighed til at svælge i diffuse aktionsforventninger frem for at spørge om de perspektiver og mål for en korporlig voluntarisme, som var ved at aftegne sig.

Det var Der Spiegels chance, især da Dutschke efter konfrontationen i Hannover offentligt havde holdt sig tilbage over for Habermas.⁸⁵ I sit første store interview blev det ”åndelige overhoved for en studentergruppe, der tilstræber en omvæltning af de samfundsmæssige forhold”, en usædvanlig imødekommende redaktion intet svar skyldig.⁸⁶ Selvom klarheden i hans sprog kunne skyldes hans samtalepartners redigeringskunst (som forvandlede et citat til en helt igennem egennyttig titel: ”Vi kræver nationalisering af Axel Springer”) – veg Dutschke ikke tilbage for selv de mest prekære spørgsmål: ”Jeg tror, det ville være forkert, ja ligefrem kontrarevolutionært at opfordre til vold, til mord og drab i de højtudviklede industrilandes metropoler. For i metropolerne er der i grunden ikke længere nogen mennesker at hade.” Kiesinger, Strauß og andre var ”bureaukratiske karaktermasker”, som han afviste og bekæmpede, men som han ikke kunne hade som diktatorer i den Tredje Verden. På et spørgsmål indrømmede Dutschke

dog: ”Der er helt sikker ingen, der vil kunne hævde, at der overhovedet ikke vil blive anvendt vold i forandringsprocessen.”

Dutschkes tillid til, at ”den antiautoritære lejr bliver stadig større og begynder dermed at organisere sig selv,” virkede i sommeren 1967 på mange lige så urokkelig som hans krav om, at ”det bestående” skal ”undergraves og nyt skabes”. I realiteten accelereredes tempoet i revolten fortsat. Ikke kun i de revolutionæres hoveder, men også i mediernes beretninger – de sympatiserende såvel som Springerpressen, der fortsat var indstillet på optøjer – opstod til dels groteske forestillinger om, hvor meget og på hvor kort tid ”historie kan skabes”. Og med de imaginære handlingsmuligheder steg forventningerne til virkeligheden.

Da SDS et par uger senere mødtes i Frankfurt til den årlige delegeretkonference, diskuterede ingen længere tomater. Protesterne mod undtagelsestilstandsloven fortsatte, med støtte fra SDS var der blevet dannet et landsdækkende Aktionscentrum for Uafhængige og Socialistiske Elever (AUSS),⁸⁷ Seksdagskrigen havde hos de venstreorienterede ført til den første kritiske stillingtagen over for Israel, og på FU havde Herbert Marcuse to aftener igennem prædikeret for tusinder af tilhørere om ”utopiens afslutning” og navnlig om ”voldens problem i oppositionen”, hvorunder han kun svagt tilsløret havde beskyldt sine venner på Institut for Socialforskning for ”defaitisme”. Fra London, hvortil Marcuse efterfølgende rejste videre, fik de tyske studenter nyheden om Black Power og om de sortes ”guerilla” i USA, som Stokely Carmichael til overraskelse for Marcuses elev Angela Davis havde forudset.⁸⁸

På SDS-mødet i Frankfurt⁸⁹ diskuterede man voldsspørgsmålet - nu under Vietcongs fane. Og altid, når Rudi

Dutschke tog ordet, snurrede de ”borgerlige” mediers kammerater, for for dem var manden fra Luckenwalde i mellemtiden blevet personificeringen af oprøret. Ikke alle hans kammerater kunne lide denne ”personalisering”, men efter attentatet skærtorsdag 1968 tav også de, som havde syntes mindst om, at Dutschke netop havde poseret på forsiden af ’Capital’.⁹⁰ Men til attentatet skulle der gå endnu syv måneder, og tænker man på, med hvilken intensitet og permanent spænding Dutschke og de øvrige af bevægelsens protagonister nu agerede, så er man også nødt til at se meget af det, som dengang blev sagt og skrevet, i et selvsuggestionsperspektiv. Kammeraterne talte revolutionen frem.

Det er ikke længere ”klassespørgsmålet” men derimod den ”revolutionære vilje”, der vil få den afgørende betydning i samtiden, erklærede Dutschke til de konferencedelegerede i Frankfurt, som for første gang måtte forhandle foran et publikum af såkaldt almindelige medlemmer, der åbenbart var ved at emancipere sig, og oven i købet så sig konfronteret med den udstødte Kunzelmann-kommune, som i foyeren under afspilning af fjernøstlige kampsange falbød ikke kun devotionalier fra den kinesiske kulturrevolution, men også piratudgaver af Wilhelm Reich (”Orgasmens funktion” og ”Fascismens massespsykologi”) og Horkheimers tidlige skrift ”*Dämmerung*”. Sidstnævnte passede ganske vist ikke så dårligt til Dutschkes principredagelse, som sværmede for ”revolutionære bevidsthedsgrupper” og disses nye former for politisk kamp (”sanselig manifest aktion”) i byerne. I Rudi Dutschkes ligefremme sprog hed det ”urbanisering af rural guerillaaktivitet”. Deres opgave skulle være at fuldstændiggøre en Che Guevaras ”skuddenes propaganda” gennem en ”handlingens propaganda”: ”Den bybaserede guerillero er den, der organiserer

en decideret irregularitet for at destruere de repressive institutioners system.”⁹¹

Dette var ikke begyndelsen på den ”væbnede kamp”, men det havde heller ikke længere noget at gøre med positionerne hos eksempelvis de ortodokse i Marburg eller Frankfurterskolens Kritiske Teori. Alligevel havde Hans-Jürgen Krahl netop på grund af denne ”organisationsredogørelse” indgået en alliance med Dutschke og ”dutschkisterne”; dette i øvrigt meget til fortrydelse for de ”illegale” fra det forbudte *Kommunistische Partei Deutschlands* (KPD) - som for eksempel Hannes Heer -, som nu på sin side skældte Dutschke ud for at være ”venstrefascist” og – som legenden beretter: med tårer i øjnene – protesterede mod dennes ”anarkistiske terror”.⁹² Trods disse brogede aktiviteter, hvorunder Christian Semler anbragte et cubansk kanonslag under Heers stol, fostrede forsamlingen i sidste ende en ”Resolution til kamp mod manipulation og for demokratisering af offentligheden”. Kravet ”nationaliser Springer”, som først var blevet rejst i Berlin efter Ohnesorgs død, fik et gyldighedskrav, som passede til SDS’ udstaffering: principielt og landsdækkende.

Nu drejede det sig ikke længere kun om Springer-koncernen, mod hvilken der i henhold til det særskilte aktionsprogram skulle føres en ”lang vedvarende kampagne” med det mål at ”afsløre og ødelægge”,⁹³ men helt principielt om den ”offentlige meningsdannelse institutioner”. Disse skulle overføres til ”offentlig ejendom og demokratisk kontrol” og derved befries for ”meningsmonopolet” og ”profitinteressens diktat”. Endvidere anså man det for nødvendigt at erstatte ”konsumpropaganda” med ”saglig korrekt forbrugerinformation”, at garantere pressens, radioens og tv’s ”evne til at udøve kritik” over for staten og at be-

skytte journalisterne mod økonomisk og politisk pression. Kravet, hvorefter ”enhver politisk, social eller kulturel relevant gruppe” skulle have ret til at artikulere sine opfattelser, var tankemæssigt tæt knyttet til et andet projekt, som SDS i betydningen af en ”oplysende modoffentlighed” nu fremmede: det ”kritiske universitet” (KU).

Ved begyndelsen af vintersemestret 1967/68 begyndte den studentermæssige selvundervisning, som længe havde været diskuteret på Freie Universität, sin virksomhed. Også her var det atter amerikanske – eller mere præcist: californiske – forbilleder, som stod fadder, omend målene dog forblev svævende. Mens folk som Dutschke i det mindste på mellemlang sigt tænkte på seriøse ”moduniversiteter”, tog KU’s konkrete handlingsprogram sigte på at supplere de officielle undervisningsforelæsninger. I tilknytning til kravene i SDS’ daværende universitetsmemorandum var det den ”permanente universitetskritik og praktiske studie-reform”, der stod øverst på dagsordenen, fulgt af ”udbredelse og intensivning af politisk praksis” og af målet om at forberede studenterne på ”videnskabs- og samfundspolitik i deres fremtidige arbejde”.⁹⁴ Der kom imidlertid ikke kun modvind fra det Akademiske Senat, men også fra RCDS og fra studenterforeningerne. Efter det stiftende møde i Audiomax noterede AStA-formanden Sigrid Fronius indigneret: ”Vore medlemmer, støtter og sympatisører kommer som altid for sent. De højreorienterede kopierer de venstreorienteredes proteststil. Luftballoner stiger til vejrs; ud fra snakken, latteren og tumulten kan der forudses et op-hidset møde. Flyveblade bliver uddelt. Modstanderne sætter sig på de første rækker.”⁹⁵

Som et non plus ultra for det progressive universitetsliv dukkede der ganske vist også snart ”kritiske” henholdsvis

”moduniversiteter” op i Vesttyskland, men man vil ikke kunne sige, at de pågældende initiativer i Heidelberg, Frankfurt og Mainz samt i Münster og Kiel efterlod sig vedvarende indtryk. Mest furore skabte vel den scene, som to jurastuderende på Hamburgs universitet sørgede for under den højtidelige ceremoni i forbindelse med rektorskifte ved semestrets begyndelse – det havde dog meget at gøre med det virkningsfulde slogan, som endnu en gang refererede til NS-fortiden, og med det til i dag utallige gange gentrykte foto af begivenheden: ”Under embedskapperne en 1000-årig muggen lugt” stod der med hvide bogstaver på den sorte dug, med hvilken de to SHB-medlemmer Detlev Albers og Gert Hinnerk Behlmer gik ned ad trappen foran de to dignitarer.⁹⁶

Hvis der i vintersemestret 1967/68 havde været behov for flere udefra kommende stimuli til at fastholde eller endog at øge det politiske ophidselsesniveau på de tyske universiteter – og i stigende omfang også på gymnasierne –, så blev disse leveret af appelretten – *14. Große Strafkammer des Landgerichts Moabit* – med dens frifindelse af Karl-Heinz Kurras. Der var ikke fundet ”holdepunkter for et forsætligt drab eller overlagt legemsbeskadigelse gennem et sigtet skud” mod Benno Ohnesorg, hed det i domsbegrundelsen. At retten i henhold til sin formand selv var utilfreds med sagens udfald (”Kurras ved mere, end han siger, og han giver indtryk af, at han i mange forhold taler usandt.”⁹⁷), var ikke med til at mildne gemytterne.

Den, der som venstreorienteret var overbevist om, at domstolene atter havde vist sig blind på det højre øje, hans vrede mildnedes vel heller ikke af, at de liberale medier kritiserede dommen, og at en autoritet som Adorno ved indledningen af sin næste forelæsning udtalte sig usædvan-

ligt klart: ”Når politiassistenten ikke kan dømmes, fordi man ikke kan påvise skyld i lovens betydning, så bliver hans opdragsgiveres skyld hermed så meget større.” Det var også forbløffende, med hvilke ord filosofen betænkte politimanden; de kunne læses i næste udgave af *Frankfurter Studentenzeitung*: ”Den manglende empati i ’det gør mig ondt’ anklager ham lige så meget som det [u]personlige, i [at] en student er blevet dræbt. [...] Sådan et sprog er til det forfærdende lig det, som man hørte i processerne mod plageånderne fra koncentrationslejrene.” Således som Kurras havde anvendt udtrykket ”en student”, blev ordet ”jøde” brugt dér: ”Man reducerer ofre til eksemplarer af en art.”⁹⁸

Ved årsskiftet 1967/68 mødte de oprørske studenter blandt de venstreorienterede og liberale professorer som tidligere stor beredvillighed til at samtale. Også de fleste publicistisk toneangivende medier, som i tresserne gerne så sig selv som politisk-samfundsmæssig avantgarde, mødte dem fortsat med åbenhed og velvilje – naturligvis også med journalistisk nysgerrighed og klar fornemmelse for det kommercielt interessante. Således berettede eksempelvis *Der Spiegel* fuld af sympati om de ”vanskeligheder ved at gå oprejst”, som Rudi Dutschke og Ernst Bloch havde diskuteret i Bad Boll foran det andægtige evangeliske akademipublikum, for blot to uger senere endnu en gang at dokumentere mødeprotokollen med ikke mindre end 20 sider;⁹⁹ således var der i *Stern* regelmæssigt smukke billeder af hippier og dropouts og friske tekster om udsigterne til revolutionen;¹⁰⁰ således sværmede Joachim Fest i nogen grad fascineret for Ulrike Meinhof,¹⁰¹ og således gennemførte Günter Gaus fra ARD for første gang et af sine berømte interviews med en gæst under tredive: i december 1967 med Rudi Dutschke.¹⁰²

Selv Frankfurter Allgemeine, det tyske erhvervslivs hovedorgan, portrætterede ikke uden respekt den ny SDS-formand Frank Wolff, som bestred posten sammen med sin bror Karl Dietrich, og hvem som 22-årig cellist havde afbrudt sit musikstudium for at varetage formandsfunktionen. Og i et nytårsinterview i Frankfurter Neue Presse, bladet for det urbane småborgerskab, indrømmede Max Horkheimer lidt frivolt sin ”største fejl” i det forgangne år, hvilket hans radikale pirattrykker kun kunne forstå som en tilgivelse. Kun af ”egensindighed” og fordi Horkheimer var en ”forfærdelig nøler”, havde han hidtil ikke samtykket i en officiel genudgivelse af sine tidlige skrifter. ”Men udgivelserne havde måske passet bedre i dette år end i det kommende.”¹⁰³ De udkom i 1968.

Heinrich Lübke mente i sin nytårstale, at ”små mindretal uden for de demokratiske partier” havde bragt ”ballade og terror” til landet. Men forbundspræsidentens ord passede ikke helt rigtigt til hans alfaderlige foredragsfacon, som af mange blev opfattet som let komisk – ja i grunden virkede de ikke, som om de skulle tages helt alvorligt.¹⁰⁴ Set i bakspejlet er det i det hele taget overraskende, hvor mange politikere der stadig var af den mening, at sammenstødene med studenterne var en sag for professorerne, henholdsvis et anliggende for politi- og ordensmyndigheder. Efter Georg Pichts katastrofealarm, som havde ført til iværksættelse af uddannelsespolitiske rådgivnings- og investeringsprogrammer, tillagde man i lang tid ikke studenternes protest nogen væsentlig betydning. Og de, der – som ikke mindst Kiesinger og Brandt – var af den mening, at der absolut var et internt behov for reformer på universiteterne, gav nu udtryk for forståelse for de unge mennesker, især hvis professorerne virkede alt for principfaste.¹⁰⁵

Medierne reagerede i modsætning til politikerne med tydelig interesse. Den enorme opmærksomhed, som de siden sommeren 1967 havde vist protestbevægelsen og især SDS, hjalp bestemt heller ikke til en realistisk selv vurdering og til et klart syn på egne faktiske muligheder. Da den længe forberedte Internationale Vietnam-Kongres i februar 1968 kort efter påbegyndelsen af den nordvietnamesiske Tet-offensiv trådte sammen, mente SDS' ledelse at befinde sig i centrum af verdensbegivenhederne: "Kammerater! Vi har ikke længere megen tid. I Vietnam bliver også vi knust hver eneste dag," råbte Rudi Dutschke til de revolutionære, som var kommet rejsende fra hele Vesttyskland og Vesteuropa. Ved afslutningen marcherede 12.000 demonstranter gennem den indre by. Deres officielle motto lød: "Kampen for den vietnamesiske revolution er en del af kampen for befrielse af alle mennesker fra undertrykkelse og udbytning."¹⁰⁶

Noget mindre universalistisk og martialsk, men i enhver henseende ikke mindre ophidset, gik det for sig i Frankfurt to uger senere, hvor Kampagnen for Demokrati og Afrustning havde indkaldt til en stor demonstration. Mens Dutschke – for en sikkerheds skyld – blev arresteret i lufthavnen, erklærede politologen Ekkehart Krippendorff, som i begyndelsen af tresserne havde tilbragt nogle semestre på Harvard, Yale og Columbia University, over for de 6.000 tusinde demonstranter, at man var lige så lidt anti-amerikansk som Martin Luther King og andre modstandere af Vietnam-krigen i USA.¹⁰⁷ Det skulle imidlertid igen blive i Frankfurt, den vesttyske kapitalismes metropol, at der i begyndelsen af april brændte to stormagasiner; blandt brandstifterne var Gudrun Ensslin og Andreas Baader – to af de senere ledere af *Rote Armee Fraktion* (RAF).

Endnu inden harmen hos ”establishment” over dette revolutionære skridt ind i volden rigtigt havde kunnet nå at udfolde sig, kom underretningen om det dødelige attentat på Martin Luther King den næste dag. Og en uge senere, skærtorsdag 1968, skød Josef Bachmann, en ung NPD-tilhænger, på Kurfürstendamm mod Rudi Dutschke, som hårdt såret overlevede. Anslaget udløste de hårdeste indenrigspolitiske uroligheder siden Forbundsrepublikkens oprettelse. Overbeviste om, at ”*Bild* havde skudt med”, deltog under ”påskeopstanden” (Theo Sommer i *Die Zeit*¹⁰⁸) titusinder i blokader og voldshandlinger foran Springertrykkeriernes udleveringsporte. I Berlin fløj de første molotov-cocktails – stillet til rådighed, så vidt man i dag ved det, af Peter Urbach, agent i *Verfassungsschutz*.^{109*} I München blev en pressefotograf og en student dræbt af kasteskyts fra demonstranter. Efter alle de forudgående debatter, hvorunder der var blevet teoretiseret mere og mere over ”vold og modvold”, over ”vold mod ting” og ”vold mod personer”, havde revolten nu mistet sin uskyld i praksis.

Nye livsfornemmelser

Om bevægelsens fortsatte betydning

Ser man udelukkende på ”begivenhederne”, så forekommer månederne mellem Benno Ohnesorgs død og mordanslaget på Rudi Dutschke at være en åndeløs række af politiske manifestationer og kongresser, af protestmøder og plenarforsamlinger, af teach-ins, sit-ins og, i form af opløste se-

* *Bundesamt für Verfassungsschutz* (BfV) – Forbundskontoret for Forfatningsbeskyttelse – er Forbundsrepublikkens statssikkerhedstjeneste. Overs. anm.